

CSUKÓDÓ ZSILIPEK (IX.)

EGY SZERELEM TÖRTÉNETE

BORDÁS GYŐZŐ

Ha nők nem lennének, a költészet sem létezne, állítottam föl magamnak a tételt, s megfellebbezhetetlennek éreztem, mint az axiómákat. Meséltem már, hogy kaszinónknak egy ideig én voltam a szavalója, meg hogy sikeres pótvizsgámat is egy versnek köszönhettem, de mindez a versnek csak a reprodukálása, gépies előadása volt. Olyan, mint mikor apám egyszer a helyi műkedvelők előadásán föltűzött hajjal, szemüveggel, kötőtűvel a kezében, hosszú ruhában és magas sarkú cipőben jelent meg a színpadon, karján átdobva a retikül, egy szóval női szerepben. Fogták is a hasukat az ismerősei a nevetéstől, igaz, csak addig, amíg bele nem élték magukat abba a szituációba, hogy szerep szerint az az alak valóban nő, és nem férfi. Egyébként apám ezt tökéletesen csinálta. Ilyennek éreztem a versmondást, ezért nem szerettem, utáltam a piócákként rám tapadó tekinteteket, s haragudtam, hogy nem a költő szavait ízlelgetik, élvezik. Ahhoz, hogy élvezzék, természetesen idő kellett, hangulat és ráhangolódás is, ki kellett várni azt a pillanatot, amikor már nem az én személyem, hanem az általam mondott versnek az íze, zamata jött elő, az volt fontos, s nem az, hogy Pichler Adalbertet látják a színpadon. A versmondás megtanított arra is, hogy csak akkor érek el hatást, ha a szövegbe szenvedélyt, indulatot, örömet vagy éppenséggel bánatot tudok belevinni, s akkor jó a versmondásom, ha ezek az érzelmek felülkerekednek az én törpe személyemen. De mindez számomra nem volt elegendő. Én nem közvetíteni akartam az érzéseket és indulatokat, hanem a sajátjaimat közölni, úgy, mint rajzaimmal és festményeimmel. Csakhogy ehhez nem voltam elég tehetséges.

A költészetbe Klára vezetett be, Hötzel Klára, máig hálás vagyok érte.

Szombat délután volt, éppen befejeztük Hötzelék fényképeinek a retusálását, s mondtam, majd személyesen viszem el nekik. Gondosan becsomagoltam a képeket selyempapírba, s indultam a Kanalskának átkeresztelt Víz utcába. Ismertem jól a kertjeikkel a csatornára kifutó házakat, hiszen annak idején itt építkezett Sauer Jakab osztályfőnököm, itt laktak valamikor Bachman Zsigá-

ék és Vécsei vízmérnökék is. De ahogy beértem az utcába, s elhaladtam a sarki artézi kút előtt, amelyből úgy ömlött a sárga víz, hogy nemcsak enyhe záptojásszaga, hanem a melege is megcsapta az arcomat, azon kezdtem töprengeni, vajon mi történhetett, hogy csupa ismeretlen arcokat látok, mintha a kút körüli zsbivásárszerű társalgásban tiltott volna a magyar és a német szó.

A telepések vették birtokukba ezt az utcát, merthogy a fordulat után innen tűntek el legtöbben, s innen volt legnépesebb a kivándorlás. Mint zápfog, meredt Hötzelék háza a száraz kapubejárat fölött Klára nagyszülei mesterségének a címerével, a műköből faragott ökörfejjel, merthogy hentes volt a nagytata, s a fej mellett jól láthatóan ott volt a házépítés dátuma is: 1879. A többiekéről már eltűntek ezek az árulkodó jelek, minék éktelenkednének, ha egyszer nem sok közünk van hozzájuk – gondolhatták a telepések, s ezért rendre le is verték.

Szóval itt laktak Hötzelék, s miután a nagypapa meghalt, Hötzel tanár úr lett a családfő, aki semmi pénzért nem volt hajlandó megválni a szülői háztól. Híába kínáltak neki nagyobb, tágasabb udvarral, ugyancsak lejárattal a csatornára. Nem adta el, s nem vett újat. Ehhez a házhoz is oly makacsul ragaszkodott, mint az elveihez. Hogy ez az állásába került, az sem érdekelte. A polgáriban tanított német nyelvet, s a tizennyolcas fordulat után természetellenesnek tartotta, hogy nyelvvizsgát tegyen, amikor annak az ő tárgyához semmi köze. Nem is ment ki a kötelező vizsgára, mint az osztályfőnököm vagy Leer plébános, de állásában sem maradhatott meg. Ebből sem csinált kérdést, elcsapták a két cselédet, és földjük bérlőire sem tartottak tovább igényt. Maga állt be gazdálkodni a saját birtokán, s ezután úgy élt, mint megannyi parasztagazda. Lovai voltak, tehenet meg kecskéket tartott, meg disznókat. Az udvaruk tele volt aprójószággal, mint egy becsületes parasztházban. Hogy „tanárpasztának” csúfolták, ugyancsak nem törődött vele, azt viszont, hogy nyelvész is, sokan nem tudták, még azt sem, mit jelent. Pedig az itteni német tájnyelv alapos ismerője volt, és szakcikkei eljutottak egészen a fővárosi lapokba, sőt még a sárospataki református főiskola évkönyvébe is – ezt csak a legbeavatottabbak tudták. Székely igazgató például, aki nemegyszer panaszkodott apámnak, sajnálta, hogy nem tudta rávenni, jöjjön át a gimnáziumba tanítani, merthogy tanári, tudósi és emberi kvalitásai szempontjából is ott volna a helye. De erre sem volt hajlandó. Otthon hallottam, hogy Hötzel azért nem vállalta a gimnáziumi állást, mert túl öntelteknek tartotta az ottani tanárokat.

– Jó lesz nekem a polgári is, ha már annak idején nem vettetek fel – ezt mondta apámnak Székely, Hötzelt idézve, s az igazgató váltig meg volt győződve róla, hogy ez bizony az ő bűne.

Volt is lelkiismeret-furdalása miatta. Apám viszont a túlzott szerénységével magyarázta magatartását.

– Nem, Pepi, meggyőződéses sváb, én ismerem, elhiheted.

– Sült paraszt – tért apám még egyszer vissza erre a témára, de már azután, hogy Hötzel az eke szarva mellett döntött –, olyan, mint egy gyerek, ha várat

épít, elhiszi, hogy várkapitány, ha meg hajóra száll, egyenesen a hajó tulajdonosának képzeletét magát.

– Nem hadvezér- vagy királytípus – ellenkezett Székely.

– De nincs időérzéke, tehát gyerekes. A gyerek is mindig több ezer évre rendezkedik be, s csak később jön rá, milyen kurta az élet, hogy egy szakmát sem lehet becsületesen megtanulni, nem pedig többet.

Eltöprengtem apám szavain, s úgy éreztem, abban vitathatatlanul igaza van, hogy van benne valami gyerekes, legalábbis az életnek a játékos felfogásában. Már gimnazisták voltunk, amikor Klára azzal jött, hogy apja kézi meghajtású elevátort készített, s azzal kurblizza fel a kukoricát a göréba. El sem akartam hinni mindaddig, amíg a kíváncsiság rá nem vitt, hogy megnézzem. És tényleg. Eleinte magam is élveztem, de hamar beleizzadtam a nagy nehéz vaskar forgatásába, ami egy bordázott vászonszalagot emelt a magasba úgy, hogy a kukoricacsövek a göré ajtajánál egyszerűen a helyükre potyogtak. De engem most nem ez érdekelt. Hanem Hötzel tanár úr, a költő, merthogy az is volt. Még hozzá az ő verseit komolyabbaknak, tartalmasabbaknak gondoltam apám bökverseinél, ezért néhányat elolvastam közülük a *Haladásban*, még hozzá magyar fordításban, és eredetiben a *Werbass und Umgebungban*. Idézni ezeket egy kivétellel ma már nem tudnám. Még egészen fiatal tanár volt, amikor az Ú.-ba költözött németek letelepedésének százhuszonötödik évfordulójára valami emlékvesszerű szöveget írt, amit Wagner jegyzőék műköbe vestettek, s azóta is ott állt a kétnyelvű tábla a jegyzői hivatal falán, csakhogy most már átmeszelve. Mintha olvasása tilos vagy egyenesen káros lett volna. Ezt a szöveget Klára nekem annyiszor elismételte, hogy betéve tudtam:

A császár így szól: Követelem az adót.

A nemes így szól: Nekem szabad birtokom van.

A pap így szól: A stóla nekem jár.

A zsidó így szól: Én a nyereségből élek.

A katona így szól: Nekem semmim sincs.

A paraszt így szól: Hagyom a jó Istent uralkodni,
mert úgyis nekem kell mind a hatunkat eltartanom.

Egyszer megbeszéltem Klarával, hogy belopózunk a városházára, és lekaparjuk a mészt a feliratról, mert még engem is mélységesen sértett, sőt egyenesen megcsúfolásunknak vettem, hogy egy ember gondolatait csak úgy letörlik a tábláról, csak azért, mert nem értik pontosan az üzenetét. Márpedig ha Wagner jegyzőék, s ezalatt apámat, Székely igazgatót, Sauer osztályfőnökömet és Kovács doktort is értettem, annak idején szükségesnek tartották odatenni, hát miért ne maradhatott volna ott ősidőig. Miért bántja ez valakinek a szemét? S egyáltalán, hogy jönnek ahhoz, hogy lemeszeljék? Ilyen meggondolásból akár apám falfestményét is lemeszelhetnék a templomban, meg az oltárképet, amire azért voltam olyan büszke, mert jobbat nem láttam.

Ezekben a dolgokban is annyira szót értettem Klárával, hogy ma már nem is csodálkozom, nyilván elsőnek vettem észre a lány rügyezni kezdő testét, a bimbózó csücsköket, a kerekedő domborulatokat, a néha már a felnőtt pózhoz tartozó, kissé affektáló hanghordozását. Beleestem, mi tagadás, s jó volt magam elé képzelni, és rajzolgatni, amit benne láttam. És hányszor elképzeltem, hogy Klárát egyszer kivezetem a kanálistparti szedresbe, de nem Wili rejtekhelyére, hanem a kis zsilipen túlra, ahol legfeljebb a méhészek elől kell elrejtőznünk, vagy kioldom a csónakjukat a kertjük alól, és Szenttamás felé evezek vele, ahol már a nádasban is jól el lehet bújni, vagy megkeressük az avargyűrű pásztorainak éjjelre üresen hagyott kunyhóit.

Hogy az első csókot ezt a szinte semmi érintkezést, de amiben a kamasz számára annyi a hajtóerő, mint egy repülőgép motorjában, a jégkunyhóban adom, sohasem gondoltam volna. Jégért küldtek, hozzak már egy ládával, mert apám a Chardonnay-t csak jégbe hűtve szerette. A jeget mérő zsilipőr éppen mással volt elfoglalva, de nyitva hagyta a verem ajtaját. Így magam bújtam be az alacsony, nádfedeles kunyhóba, amely belülről valóságos barlang volt, hideg, mint a cseppkőbarlang, de az ajtónyíláson beáramló fény, amely ezer csillagot rajzolt nemcsak a mennyezetére, hanem az oldalaira is, olyanná tette, mint egy mesebeli vár kristálytermét. S ahogy bámultam a csatorna jégéből kihalászott s egymásra illesztett jégtáblák nyújtotta tüneményt, egyszer csak Klára hangját hallottam. Ő szólított. A mesében sem történhet nagyobb csoda, mint ez volt.

– Gyere be! – mondtam halkán.

– Jégért jöttem.

Tudtam mindjárt, hogy Kovács doktor küldte, az anyjának kell, fekélyes volt, mint minden harmadik sváb asszony, akik magukba fojtották azt, mit néha ki kell kiabálni a lélekből, hogy megszabaduljanak bosszúságaiktól.

Ahogy Klára belépett, olvadni, csöpögni, sőt nyilván csurogni kezdtek a jégtáblák, amíg én egy kisebb tömböt igyekeztem megszabadítani a nagyok szorításától, ami nyilván csak nagy-nagy igyekezetemnek köszönhetően ment könnyebben, mintsem gondoltam volna. S amikor már a karjaimban tartottam, úgy nyújtottam át neki, mint drága ajándékot szokás, dehogyan ajándékot, ahogy anyja nyújtja át pólyás gyermekét a keresztszülőnek, hogy a vízzel való megtisztulás után elnyerje a kereszténységet. Nyúlt ő is két karjával a jégkocka felé, s ezt a közelséget kihasználva az arcára nyomtam, mit régóta titokban odakívántam. Hogy elpirult-e, avagy sem, a félhomályban nem láthattam, mint ahogy ebben a pillanatban azt sem tudtam megítélni, tiltakozott volna-e miatta. Gyors kifordulását mindenesetre Fritz gátór messziről megszólaló hangjának tulajdonítottam.

Nos, ezen az estén valami felülmúlhatatlan vágyat éreztem, hogy versben írjam meg és közöljem vele érzelmeimet. Talán tízszer is átírtam soraimat, hogy minél gördülékenyebbek legyenek, de sehogy sem voltam velük megelégedve. Bár saját vágyaimat úztem, kergettem bennük, csak nem akartak verssé lenni. Minduntalan úgy tűnt, erőszakot követek el a szavakon, s végül nem az emlé-

ket és a vágyat idézem, amit magamban hordozok. Lengedezett ebben a tavaszi szellő, bárkákat ringatott a csatorna vize, vígan ficáinkoltak a halak, a kékbegy is előbújt rejtekhelyéről, táncolt a nap a békalencse most sarjadó levelében, csakhogy a rügyeken, illatokon és színeken, mint egy áttetsző csipkés fátyol mögött, megrökönyödéseimre, a szenvedés hangja szólalt meg, s nem az örömé. Azt hittem, belehalok, hogy képtelen vagyok a számomra legszebb szavakból örömet kifacsarni. Ezenfelül rendtelenség, káosz volt ebben a versben, rendszert nem tudtam teremteni. Valahányszor elolvastam, mindig úgy tűnt, mintha kócos hajjal állnék anyám fényképezőgépe elé.

Aztán egy újabb verssel próbálkoztam, ebben Klárát virágokkal díszített koszorúslánynak öltöztettem, és mályvát tűztem a hajába – ezt a képi motívumot apám egyik festményéről loptam –, s az ő érzéseit igyekeztem megfogalmazni. De hiába helyeztem tükörszalomba, s járattam finoman, előkelően és büszkén, megfoghatatlan lett számomra ez a varázslat is, és hamis minden szava. Ó, ezek a szavak, miért rejtőznek oly mélyen, hogy onnan soha ki nem hozhatók úgy, ahogyan szeretnénk. És miféle titkos zár nyitja őket, hogy amikor legjobban kellene, sem hozhatók elő. Ismét megrémültem attól, ami tollam alól kifolyt, s még inkább a gondolattól, hogy ezt megmutassam neki.

Hogy a percnak azt a parányi részét miért akartam versbe préselni? Mert úgy gondoltam, a versnél nincs jobb forma az érzések közvetítésére.

Keserves kínjaim szülték az ötletet, amely eredetinek nem volt mondható, de a megoldás kulcsa, amely legalább kínjaimtól megszabadít, bennefoglaltott. Lefordítok egy szerb verset németre, s azt adom oda neki. Tudtam, nem több ez annál, mint mikor emlékkönyvbe szép, szívhez szóló szavakat ír az ember a barátjának, más okos gondolatát tolmácsolva, úgy, mintha az a sajátja volna, de jobbat nem tudtam kigondolni. Zmaj és Radičević, ki más, járhatott az eszemben, s azok a versek, amelyeket a gimnáziumban tanultunk. Megfelelő vers így sem került elő, s teljesen lerombolva láttam azt a gyönyörű várat, amelyet építeni igyekeztem. Megsemmisülésemmel volt mindez egyenlő.

Már harmadszor kényszerültem haditervem megváltoztatására. Nekiültem, és a Đulići egyik versikéjét kezdtem fordítani azzal a szándékkal, hogy ezt nem is Klárának viszem, hanem apjának, nézze meg, jól fordítottam-e le. Cselem átláthatatlan – gondoltam. A vers eredetiben így hangzott:

Vratismo se spred oltara
Sa burmama izmenjenim;
Ruzmarin je mirisao
Na grudima njenim.

Kiša pljušti, nebo plače,
Pa veselje muti. –
Onda nisam ni pomišljo
Na što li to sluti.

Nos, ebből lett a német változat, amit máig elfogadhatónak tartok:

Wir kehrten vom Altar zurück,
Mit ausgetauschten Ringen;
Die Rosmarinen an ihrer Brust,
Im wohligen Dufte hingen.

Der Regen strömt, der Himmel weint,
Und trübet unsere Freud'.
Was ich damals nicht gewußt,
Das ahn das weiß ich heut!

Éppen etetés és óltisztítás közben vágódtam be hozzájuk, s mondtam Hötzel tanár úrnak, a fényképeket hoztam el, de még valamit, s mutattam. Erre abbahagyta a munkát, tüstént leült velem a veranda asztalához, a fényképeket kicsomagolatlanul tolta félre, Klárával meg a szemüvegét, papírt és ceruzát hozatott. Többször elolvasta a verset, s láttam, közben ízelgeti a szavakat, majd elmondatta velem szerbül. Aztán ő kezdte mondani félhangosan, néha-néha egy-egy síphangot is kieresztve a száján. S aztán ez a síphang mind többször szólalt meg. Pontosabban e síp megszólaltatása hozta az egyik hangot a másik után. Hogy végül ez mégsem az én fordításom lett, mondanom sem kell, de Klára apja olyan élvezettel dolgozott rajta, mintha a sajátját csinálná. Csak később fordult meg a fejemben, micsoda cinizmus és képmutatás volt részemről megjátszani a komoly fordítói érdeklődést, amikor én Klára közelségén kívül semmi mást nem óhajtottam, s amikor közelebb lépett hozzám, és a szél hozzám libbentette széles sváb szoknyáját, máris úgy éreztem, mintha egész testi valóságával kapaszkodott volna belém. A vers ritmusát igyekezett Hötzel tanár úr megtalálni, s én meg voltam róla győződve, hogy ritmusra feji a tehenet, szórja csirkéi elé a kukoricát vagy söpri az udvart. Mert ezt csinálta, a parasztház illata, amit csakis bűznek tudtam nevezni, ott terjengett akkor is körülöttem, jött az istállóból, a disznóólból.

A versfordításon dolgozva nekem úgy tűnt, mintha a tanár vérátömlesztést végzett volna. Egy másik nyelv véredényeit töltötte föl, hogy teljék, dagadjék, s induljon el a keringés ebben az új érrendszerben. S azt kellett látnom, hogy más súlypontjai keletkeztek a német versnek, más pillérek tartják, s amikor ezek megvoltak, már maga transzformálta önmagát. Ez volna hát az eredeti versírás titka is, vetődött fel bennem a gondolat, s én tudtam, hogy egy napon költő leszek.

– Hát ezt szépen megcsináltad – szólt végül, minden érdemét rám testálva, miután önmagának még egyszer s most már utoljára olvasta föl a külön lapra írt szöveget, mire Klára csak úgy észrevétlenül, de számomra a legnagyobb elismerés jeléül ujjával hátba bökött finoman, amiben én egyenesen a jégkunyhóbeli jeladásom viszonzását éreztem.

– Fordítok én még, csak mondja meg, mit – lelkesedtem, mire a tanár fölvonta tekintetét, most nézett először a szemembe, s így nyilván csak most láthatta azt is, hogy lánya végig ott állt mellettem, s ezt válaszolta:

– Fiam, amit te akarsz, amit érdemesnek tartasz.

Soha annyi verset nem olvastam, mint azokban a napokban. Teltek is a füzeim nemcsak Zmaj, Radičević, Jakšić verseivel, fordítottam én Prešerent, Cankart és Šantićot is.

Új szerbtanárom a füzetemben éppen ez utóbbinak egy versét találta meg. Nem tudom, mit érthetett belőle, de azt mondta, csináljam tovább. Nyilván ez adta neki az ötletet, hogy javasolja, az évről németül is szavaljunk szerb költőket. Ő mondta meg, pontosan melyeket. Šantićtól az Ostajte ovdje című hazafiasat, Branko Radičevićől a Stražilovót, Vojislav Ilićtól pedig a Sveti Sava címűt. Borsódzott a hátam az egésztől, hisz a Stražilovóba én már belesültem a kaszinóban, s így nem sok kedvem volt hozzá. Kísértett a régi rossz emlék is, amikor szerbből azért buktattak meg, mert apám nem volt hajlandó elkészíteni a lovas szobrot. Meg sem mondtam otthon, hogy most megint valami hasonlónak nézünk elébe, mint tavaly. Merthogy az ilyen megbízások nálam mindig balul jöttek ki, azt már tudtam. Úgy éreztem magam, mint amikor a fiúkkal, Bátori Ferivel és Fergel Tóbiással, a múlt nyáron beúsztuk a zsilipkapu alsó ajtaján, s aztán Fritz ránk zárta a kaput. Hatalmas, hideg börtönbe kerültünk, ahol fázni és vacogni kezdtem a félelemtől. Minduntalan attól tartottam, hogy egy szörnyeteg bukkan elő a vízből, és fölfal. Rettenetes volt kívánni, hogy ismét föltöltődjön a zsilip, több fényt meg levegőt kapjunk. Azóta is irtózom a csukódó kapuktól, amelyek elzárják a szemhatárt, beszűkítik az agyat, félelmet keltenek, és kiszolgáltatottságba taszítják az embert. Mert ott, a zsilipkamrában nincs választási lehetőség, nincs távlat, a fény is csak fönről szűrődik be, s akkor csak a jó isten segíthet, ha akar.

Nem volt más választásom, irány Hötzel tanár úrékhoz. Klára most valóságos szövetségesem volt, s ha nem egykori találkozásaink boldog perceit látom mindebben, a világért sem vállaltam volna a megbízást. A Stražilovóval nem sok gondom volt, Klára apja egykettőre helyre hozta, s úgy rímelt az, mintha a Buda halála hatodik énekét mondtam volna eredetiben:

Tag, o heller Tag,
 Noch lange ich dich schauen mag!
 Aber wenn ich schon muß sterben,
 So sei es in diesen Bergen!
 Hier soll man die kühle Grube graben
 Leichter werde ich die Erde tragen. . .

Nem ezzel a verssel gyűlt meg a bajom, hanem Šantićéval. Nem is a verssel, mert azt le lehetett fordítani, hanem a vers üzenetétől rémültem meg. A háború után ugyanis megindult a németek részbeni kitelepítése, viszont a vers

egyértelműen a megmaradásra szólít föl: „Ostajte ovdje, / sunce tuđeg neba neće vas grijati, / ko što ovo grije” – hirdette a vers. S elképzelttem, mennyire „meggyőzően” hangzik majd ez az én számból valahogy így:

Bleibt in diesem Landen kein fremdes ist so traut,
 Nirgends scheint die Sonne, so warm auf euer Haupt.
 Dort wird das Brot auch biffer, in täglich hartem Dienst,
 Wo keine Brüder leben, kein Freund euch helfend stützt.

Hogy az én műfordítói tevékenységemről a szüleim nem sokat tudtak, mondtam már. Nem dolgoztam titokban, de önérzetem nem engedte meg, hogy apámtól is tanácsot kérjek. Minthogy festés közben sem kértem ki soha a véleményét. Ha látta ordító hibáimat, akkor is tapintatosan nyúlt oda a festményhez, és el nem mulasztotta megjegyezni, hogy: „fiam, én úgy látom, itt ezt a kontúrt talán jobban meg kellene húzni”, vagy: „nézd meg jobban, hátha ez a részlet fölöslegesen terheli a kompozíciót”. Nekem pedig sokszor támadt hiányérzetem festés közben is, hát még most, a verseket fordítva! Ha valami nem úgy ment, mint elképzelttem, úgy tűnt, mintha gőzfürdőben lennék, ahol a beparásodott ablakok elzárják előlem a világot, hogy mindent csak a maga áttetszőségében, fátyolosságában lássak.

Majdnem így jártam a Sveti Sava fordítása közben is. Mert nem ment. Olyannyira, hogy még Hötzel tanár úrhoz sem mertem elmenni. Csak Klára olvasta ki viselkedésemből, hogy baj van. Miután elárulta az apjának, mivel kínlódom, egyszer arra járva, a lovait a házunk előtti akácfához kötötte, és bejött. Apámmal beszélgettek, aki, azt hiszem, csak akkor szerzett tudomást újabb szenvedélyemről. De kínlódásomat ő nem vette túl tragikusnak, mert ha jól emlékszem, Sztarvinskijt idézte Hötzelnek, aki szerint állítólag nem baj az, ha eleinte csak csapkod a szárnyával, csak le ne hulljon, és össze ne zúzza magát a földön. Az idő múlásával magától fog majd magasba emelkedni, és eljön az a pillanat, amikor feltétlenül meg kell mutatnia a felhőkön túli szférákat. Csak legyen bátorsága első ízben felszállni. A gyáva sohasem kerül ki a kalitkából – fejtegette tovább apám, röpte mind alacsonyabb és alacsonyabb lesz. Aki viszont tud föld felett lebegni, nem zuhan le. Amikor pedig leszáll, nem riad meg azoktól az apróságoktól, amelyek olyan félelmeteseknek tűnnek az egyszerű ember számára. Azt kell elérnünk, hogy ez a gyerek is minél hamarabb sas legyen, s mindent a magasból lásson. Anyámmal csak hallgattuk a két bölcs beszélgetését, s én azon csodálkoztam, hogy számukra a világon semmi olyan nincs, amivel már szembe ne néztek volna. Micsoda jó a felnőtteknek, hogy a tapasztalat átsegíti őket a gondokon. De mindezt még végig sem gondoltam, amikor Hötzel tanár úr Adyt idézte, aki szerint – és ezt is ekkor hallottam először – ő minden magyar költőről, íróról meg tudja mondani csupán a szövege zamatának az ismeretében, milyen szeszt fogyaszthatott általában az életében.

Évzárónkra a tornatermet alakítottuk át alkalmi színházteremmé Sauer osztályfőnökünk segítségével, s az előre leírt program szerint Kačanski Vaso a párhuzamos osztályból kezdte a Sveti Savával eredetiben, s én folytattam a német fordítással. Der heilige Sava – Über Athos Gipfel wilde – nyögtem ki a címet, s aztán folytattam:

Das Klopfen am Tor, den Abt erweckt.
Er eihebt sich schnell und öffnet das Tor,
Da tritt aus dem Dunkel ein Jüngling hervor,
Er trägt um die Schulter ein härenes Gewand. . .

Akadoztam, nyögdecselem, mert amint kimondtam a címet, apám a tenyérebe hajtotta a fejét. Vajon mit gondolhatott, mit élt át ekkor, még talány volt a számomra. De megadta magát a sors esetleges újabb csapásának, amiből kijutott nekünk, nem is kevés, ezekben az időkben. Elsötétült előttem a világ, ismét abban a kamrában éreztem magam, még szerencse, hogy volt annyi lelki erőm, hogy végigmondjam. S ekkor következett Prešeren, szerbül, majd jött Klára az én fordításommal:

Wohin?

Alle richten an mich dire Frage
Wochin so ich jage?
Die Wolken eines Tages,
Oder die Wellen des Ozeanes,
Wenn sie kämpfen mit dem Winde,
Antworten sie auch geschwinde?

Klára jobb előadóművész volt, mint én, kellő átéléssel mondta a verset, pontosabban előadta, mert ő a soroknak és a mondatoknak a ritmusára is ügyelt, a szavak ízeire, lágy vagy kemény hangütéseire, sőt, még ezek változásaira is. Nem csoda, hogy sikere volt, s ezáltal nekünk is, végül már úgy szavalunk, mintha bejáródott szavalócsoporthoz lettünk volna. Kamaszok voltunk valamennyien, a kamaszkor szellemi és testi eszmélésének korszakában, s látva a mind intenzívebb érdeklődést, a meg-megújuló és szünni nem akaró tapsot, a szülői arcok boldog ragyogását, bennem valami túlvilági erő kerekedett, ami robbantani képes hidakat, gátakat, zsilipeket. Nyilván a nemi éréssel összefüggő erő és a megmutatás vágya hatalmasodott el bennem, s ezért az utolsó vastapsnál mintegy ráadásul még egyszer kiálltam, s mondani kezdtem:

Vogel fleucht von Reis zu Reise,
 Und von Mund zu Mund die Weise,
 Gras erwuchs am Grabesrande,
 Held erstand beim Lautenhangel.

Ki ne ismerte volna föl egykori tanáraink közül az Arany-ballada sorait, de míg mondtam, csönd volt, hogy a saját lélegzetemet is hallottam. Úgy fújtattott a tüdőm, mint egy paripáé, s amikor németül befejeztem, eredetire váltottam, s teli torokból szavaltam: „Száll a madár, ágrul-ágra / Száll az ének, szájrul-szájra; / Fű kizöldül ó sírhanton, / Bajnok ébred hősi lanton. : .”

S jött is a taps, felzúgott, még mielőtt azok a tanárok, akik a most megszólaltatott versek egyik nyelvét sem beszélték, észbe kaptak volna, már készen is voltam, s diadalmasan hagytam el az alkalmi színpadot.

Most úgy éreztem, sas vagyok, aki ott fönt keringve látja, mi történik odalent, s nem voltam hajlandó törődni a földi élet apró gyarlóságaival. Bár nem érettségi volt ez még, mintha ebben a percben és ezzel a cselekedettel váltam volna éretté. Hogy én így éreztem? Hazafelé indulva elsőnek Hötzel tanár úr emelt kalapot, majd több osztálytársam édesapja is, pedig a kalapemelés kizárólag az érettségizett fiataluraknak járt ki.

Klárával a jégkunyhó lett esti találkozásaink színhelye, kitűnő rejtekhely volt ez, nem messze az Erzsébet-ligeti pagodától. Kitűnő, békés hely apró szerelmi játékaink megkezdésére. Én voltam a kezdeményező, s itt tanultam meg, mennyiféle elem vegyül az ölekezésbe, és hogy a szerelem az önkívületnek a csodája: a felcserélhetőség, a szerepcsere, a természet szent oda-visszája, a győzelem és a vereség váltakozása és egymásba folyása. Az együttes játék, csak most nem a szavakkal, mint a versben, hanem a testtel és a lélekkel, de ugyanazokkal a kellékekkel, a ritmussal, a lendülettel, a lüktetéssel, a dallamátvétellel. Küzdelem és kielégülés volt számomra ez a szerelem, akárcsak a festészet és a versírás, amelyre ekkor tértem át.

Úgy éreztem, hím vagyok, aki tollakat aggat magára, és elhittem magammal, hogy nemcsak győzelemre török, hanem győző is vagyok.

(Folytatjuk)